

Dr hab. Krzysztof Wiak, prof. KUL
Kierownik Katedry Prawa Karnego KUL
Al. Raławickie 14
20-950 Lublin

Lublin, 19 kwietnia 2024 r.

Recenzja w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego Pani dr Agnieszce Kani-Chramędze

1. Uwagi ogólne

Uchwałą nr 957 Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego z dnia 13 grudnia 2023 r. zostałem powołany w skład komisji habilitacyjnej do przeprowadzenia czynności w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitacyjnego Pani dr Agnieszce Kani-Chramędze. Wywiązując się z powierzonego mi przez Senat Uniwersytetu Zielonogórskiego zaszczytnego obowiązku przedstawiam poniższą recenzję.

Zgodnie z art. 221 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. z 2022 r., poz. 574, t.j., dalej: P.s.w.), zadaniem recenzenta jest dokonanie oceny, czy osiągnięcia naukowe osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2, i przygotowanie recenzji. Poza podstawową przesłanką wskazaną w art. 219 ust. 1 pkt 1 P.s.w., jaką powinna spełniać osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (uzyskanie stopnia doktora), przepis art. 219 ust. 1 pkt 2 P.s.w. wymienia posiadanie w dorobku osiągnięć naukowych albo artystycznych, stanowiących znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:

a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a P.s.w., lub

b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji

międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b P.s.w., lub

c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne.

Z treści art. 221 ust. 8 P.s.w. wprawdzie nie wynika wprost, aby obowiązkiem recenzenta było również sporządzenie recenzji w zakresie wykazywania się przez habilitanta istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej. Tym niemniej jest to jedna z ustawowych przesłanek nadania stopnia doktora habilitowanego, o czym stanowi art. 219 ust. 1 pkt 3 P.s.w., i z tego względu należało ją również poddać ocenie.

Z przedstawionej dokumentacji wynika, że Pani dr Agnieszka Kania-Chramęga posiada stopień doktora nauk prawnych w zakresie prawa, nadany uchwałą Rady Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 21 października 2013 r., a monografia pt. *Tendencje w rozwoju prawa karnego oraz ich ocena. Węzłowe problemy w perspektywie obowiązywania Kodeksu karnego z 1997 r.* (rozprawa habilitacyjna) została wydana przez Oficynę Wydawniczą Uniwersytetu Zielonogórskiego. W roku opublikowania podlegającej ocenie monografii (2022) wydawnictwo to było wymienione w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a P.s.w.

2. Ocena monografii naukowej (tzw. rozprawy habilitacyjnej)

We wniosku o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego Pani dr Agnieszka Kania-Chramęga wskazała, że osiągnięciem naukowym, stanowiącym znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne, o jakim stanowi art. 219 ust. 1 pkt 2 P.s.w., jest monografia pt. *Tendencje w rozwoju prawa karnego oraz ich ocena. Węzłowe problemy w perspektywie obowiązywania Kodeksu karnego z 1997 r.*, wydana przez Oficynę Wydawniczą Uniwersytetu Zielonogórskiego (Zielona Góra 2022, ISBN 978-83-7842-481-9, ss. 558).

Oceniając dobór tematu monografii należy zauważyć, że Autorka nie podjęła w niej refleksji nad wąskim zagadnieniem (instytucją) prawa karnego, ale zmierzała do nakreślenia generalnych „tendencji” rozwojowych polskiego prawa karnego. Ich ustaleniu służyła analiza

„węzłowych problemów” występujących w perspektywie obowiązywania Kodeksu karnego z 1997 r. Takie zamierzenia, wynikające wprost z tytułu monografii, mogą już na wstępie wywoływać obawy o znalezienie obiektywnych kryteriów, które pozwoliłyby na dookreślenie zakresu badań i egzemplifikację problemów węzłowych, czyli takich, które – jak pisze Autorka – „mają charakter bardziej znaczący od innych i to właśnie wokół nich ogniskuje się uwaga przedstawicieli teorii oraz praktyki prawa karnego” (s. 9). Jest to o tyle istotne, że Jej samoistnym celem nie jest analiza dogmatyczna i ocena pojedynczych zagadnień (instytucji) prawa karnego, ale badanie ich ma udzielić odpowiedzi na nadrzędne pytanie *quo vadit ius penale?* (s. 10). W opracowaniu przyjęto, że takim kryterium ma być, z jednej strony, potrzeba zaprezentowania problemów służących usprawnieniu procesu stanowienia prawa, a z drugiej strony, ukazanie pożądanego wpływu wykładni na kształtowanie podstawowych instytucji prawnokarnych (s. 10). W efekcie zostały określone dwie grupy zagadnień, stanowiących osobne części monografii: pierwsza – obejmująca czynniki występujące w procesie stanowienia prawa karnego, i druga – dotycząca uwarunkowań wykładni i jej wpływu na rozumienie instytucji prawa karnego.

Przy szeroko nakreślonym zakresie badawczym dobór poszczególnych zagadnień „bardziej znaczących” ze względu na zainteresowanie przedstawicieli nauki i praktyki z pewnością może być kwestionowany jako niekompletny, skoro mało miejsca poświęcono w nim np. kwestiom kryminalizacji w zakresie przestępstw komunikacyjnych czy zagrożeń wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa. Można też z pewnością bronić przeciwnej tezy, że wystarczające dla wyprowadzenia wniosków byłoby skoncentrowanie się i bardziej dogłębne przeanalizowanie np. samych problemów pojawiających się na etapie stanowienia prawa. Tym niemniej dokonany przez Autorkę dobór zagadnień pozwala na ukazanie istotnych tendencji we współczesnym polskim prawie karnym, które można poddać weryfikacji z perspektywy skuteczności, aksjologii, zgodności z prawami człowieka, etc.

Oceniając poprawność metodologiczną procesu badawczego, poza określeniem przedmiotu badań, należy zwrócić uwagę na sprecyzowanie celu, postawionych hipotez oraz dobór metod służących ich weryfikacji. Poszukiwanie odpowiedzi na poniekąd literackie pytanie „dokąd zmierza prawo karne?” znajduje w treści monografii metodologiczne odzwierciedlenie w sformułowanym *expressis verbis* zasadniczym celu pracy, jakim jest „zidentyfikowanie kluczowych tendencji rozwojowych prawa karnego pod kątem ich

akceptowalności bądź nieakceptowalności” (s. 16). Tak postawione zadanie wymaga, po pierwsze, doboru zagadnień podlegających analizie oraz po drugie, kryteriów dla ich weryfikacji. I tak, analizie zostały poddane tendencje rozwoju związane z: rozumieniem istoty racjonalnie stanowionego prawa, argumentacją prodekryminalizacyjną, zastępowaniem tradycyjnych instrumentów reakcji karnej rozwiązaniami o charakterze prywatyzacyjnym, rolą wykładni językowej i jednolitością orzecznictwa, znaczeniem zasady *nullum crimen sine lege*, redukcją odpowiedzialności karnej w ramach wskazań sądowego wymiaru kary. Jako swoiste wzorce przy weryfikacji akceptowalności lub braku zgody wobec nakreślonych tendencji rozwojowych przyjęto wzgląd na poszanowanie: racjonalności, aksjologicznej spójności oraz prakseologicznej skuteczności (s. 17). Zasadniczy cel badawczy został na wstępie doprecyzowany przez wskazanie aż 20 celów szczegółowych, które wyznaczają kierunki i zakres studiów w poszczególnych jednostkach redakcyjnych monografii. Na tej podstawie zostały sformułowane hipotezy badawcze (w sumie – 17). Rozważania zawarte w treści monografii zostały ukierunkowane na weryfikację tych hipotez, a poczynione ustalenia i wnioski Autorka przedstawiła w uwagach końcowych.

Stosownie do założonych celów i hipotez, a także ze względu na charakter opracowania z zakresu prawa karnego, dla jego przygotowania została wykorzystana metoda formalno-dogmatyczna, a pomocniczo również metoda historyczno-prawna. Poddając analizie poszczególne instytucje Autorka odwoływała się do bogatej i dobrze dobranej literatury oraz orzecznictwa. Skrupulatnie porządkowała argumentację, zaznaczała własne stanowisko oraz wyprowadzała wnioski służące weryfikacji postawionych wcześniej celów.

Monografia jest podzielona na dwie części, w każdej pod trzy rozdziały. W pierwszej części Autorka rozpoznaje trendy w procesie stanowienia prawa karnego, które mogą rodzić zastrzeżenia. Podjęto w niej: zagadnienia wynikające z postulatu racjonalnego stanowienia prawa (rozdział I), kwestie dekryminalizacji i depenalizacji (rozdział II) i ideę prywatyzacji prawa karnego (rozdział III). W drugiej części zaprezentowano wpływ mogących budzić wątpliwości kierunków wykładni oddziałujących na stanowienie i rozumienie instytucji prawa karnego, na co składają się rozważania na temat: roli wykładni (w szczególności językowej) i jednolitości orzecznictwa (rozdział I), wymogów wynikających z zasady *nullum crimen sine lege* (rozdział II) i znaczenia sądowego wymiaru kary w zakresie łagodzenia polityki karnej (rozdział III). Taki układ treści, co do zasady, jest merytorycznie i metodologicznie poprawny.

Można jednak odnieść wrażenie, że bogactwo podejmowanych problemów spowodowało, że ten logiczny podział nie został w pełni zachowany i „przełamuje się” na przykład przy umiejscowieniu problematyki zasady *nullu crimen sine lege* (część II rozdział 1). Wszak jest to reguła adresowana zarówno do ustawodawcy, jak i organów stosujących prawo.

Rozważania dotyczące zakresu wymaganej oraz dopuszczalnej ingerencji prawa karnego w życie społeczne, zawarte w części I, rozpoczynają się od nakreślenia czynników wpływających (pozytywnie i negatywnie) na racjonalne stanowienie prawa karnego. W najobszerniejszym rozdziale I (w sumie 127 stron) Autorka nakreśliła „algorytm racjonalnego stanowienia prawa” (s. 38), na który składają się zarówno reguły optymalizacyjne i prakseologiczne (wyznaczenie celów i ich realizacja, korzystanie z wiedzy eksperckiej), jak też konieczność respektowania aksjologii wynikającej ze standardów konstytucyjnych i międzynarodowych. Co ważne, za punkt wyjścia przy tworzeniu prawa przyjęto „prawdę o człowieku”, która powinna zabezpieczać zarówno przed nihilizmem moralnym i prawnym oraz woluntaryzmem, a za aksjologiczny wzorzec została uznana godność człowieka i inne wartości wyeksponowane w rozdziale II Konstytucji (s. 37). Można w tym dostrzec pierwiastki personalistycznej idei, która w pluralistycznym społeczeństwie jest w stanie zaproponować trwałe fundamenty prawa karnego. Opisując w rozdziale I zagrożenia w postaci niestabilności prawa, jurydyzacji życia społecznego, zbytnią ingerencję środków karnych w sferę wartości moralnych oraz deprecjonowania testu proporcjonalności, Autorka oparła się na literaturze przedmiotu i orzecznictwie. Refleksje te nie budzą zastrzeżeń, chociaż w pewnych miejscach są sprawozdawcze i mają charakter „małej monografii” (np. wyjaśnienie relacji prawa do moralności, zasady proporcjonalności). Pośród mnogości opisywanych stanowisk można dostrzec, że Autorka uznaje system wartości wyrażonych w ustawie zasadniczej za wiążący ustawodawcę normatywny wyraz aksjologii społeczeństwa (s. 71), a nieprzekraczalną granicą kryminalizacji czynów ocenianych jako niemoralne jest brak możliwości zaliczenia ich do kategorii społecznie szkodliwych (s. 63). Takie ustalenia „brzegowe” nie budzą zastrzeżeń, lecz – jak okaże się w dalszej części opracowania – główny problem tkwi w rozstrzygnięciu konkretnych sytuacji w procesie kryminalizacji.

Na tle tych ogólnych rozważań interesujące są dociekania w zakresie „uwarunkowań kryminalizacyjnych” zrekonstruowanych na podstawie analizy *ratio legis* kilkudziesięciu nowelizacji części szczególnej Kodeksu karnego. Przede wszystkim Autorka zwraca w nich

uwagę na naganne praktyki bezrefleksyjnego transponowania przez polskiego ustawodawcę zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego i wspólnotowego na grunt prawa polskiego (art. 200a KK – *grooming*, art. 118a KK – przestępstwa przeciwko ludzkości, art. 165a KK – finansowanie terroryzmu, art. 255a KK – przestępstwa okołoterrorystyczne). Wydaje się, że Autorka trafnie uchwyciła ten problem, lecz jest on dużo głębszy i ma charakter systemowy. Na poziomie ponadnarodowym uprawnione organy również podejmują decyzje o charakterze populistycznym, a werbalnie deklarując poszanowanie dla praw i wolności równocześnie wprowadzają bardzo represyjne rozwiązania. Przykładem jest wieloletnia odmowa kryminalizacji zachowań terrorystycznych na poziomie Unii Europejskiej i Rady Europy ze względu na obawy o naruszenie swobody wypowiedzi, wolności zgromadzeń, etc. i niemal natychmiastowe przyjęcie takich regulacji po zamachach z 11 września 2001 r. w Stanach Zjednoczonych, a następnie w Londynie i Madrycie. Wprowadzają przy tym bardzo szeroki zakres kryminalizacji sięgającej na głębokie przedpole zagrożenia dla dobra prawnego (m.in. w zakresie przestępstw seksualnych wobec małoletnich, przestępstw z nienawiści, przestępstw terrorystycznych) W dodatku treść tych zobowiązań nie jest w żaden sposób weryfikowana osobnym badaniem konieczności kryminalizacji w rodzimym prawie karnym. Na poziomie krajowym dodatkowo brak jest mechanizmów skutecznego monitorowania i systematycznego realizowania takich obowiązków, z zachowaniem wszystkich wymogów dotyczących racjonalnej kryminalizacji. Nowelizacje są przygotowywane bez dyskusji eksperckiej i gruntownych analiz zastanego stanu prawnego oraz oczekiwanych (a także faktycznie osiągniętych) skutków. Taka mechaniczna implementacja zobowiązań na przykład związanych ze zwalczaniem terroryzmu spowodowała zdeprecjonowanie tej kategorii przestępstw, skoro w prawie UE taki charakter może mieć tylko kilka określonych, najpoważniejszych czynów zabronionych, a w prawie polskim – za pośrednictwem definicji z art. 115 § 20 KK – ponad 200 typów czynów zabronionych. Poza tym nie sprzyja poprawnej legislacji przygotowywanie nowelizacji „na ostatnią chwilę”, nawet bez zachowania wymaganego *vacatio legis*, np. ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw dostosowująca polskie prawo karne do regulacji unijnych została opublikowana w Dzienniku Ustaw z 2004 r., Nr 93, poz. 889 z dnia 30 kwietnia 2004 r., a regulacje te weszły w życie już następnego dnia (1 maja 2004 r.).

Druga grupa omawianych w monografii nowelizacji Kodeksu karnego dotyczy przypadków kryminalizacji popartej niedostatecznie skonkretyzowanym uzasadnieniem, takich jak wprowadzenie art. 224a KK (wywołanie błędu co do niebezpiecznego zdarzenia), art. 191a KK (rozpowszechnianie wizerunku nagiej osoby), art. 178a KK (ucieczka przed pościgiem), art. 244a KK (niestosowanie się do orzeczonych obowiązków), art. 191 §1a KK (utrudnianie korzystania z lokalu), art. 270a KK i art. 271a KK (przestępstwa fakturowe). Opisując proces legislacyjny Autorka trafnie podnosi brak w jego trakcie szerszych rozważań z wykorzystaniem zasady proporcjonalności, dystansowanie się od danych empirycznych, emocjonalne reagowanie na pojedyncze, lecz bulwersujące społeczeństwo zdarzenia czy też instrumentalne wykorzystywanie nadzwyczajnych sytuacji (zagrożenia pandemią jako uzasadnienia dla wprowadzenia odmiany kradzieży szczególnie zuchwałej – art. 278a KK). Nie sposób nie zgodzić się z tymi obserwacjami, lecz i w tym kontekście można głębiej przeanalizować proces legislacyjny, zwłaszcza w zakresie tzw. prawa pozakodeksowego (szacuje się, że jest ono obecnie dwukrotnie obszerniejsze od części szczególnej Kodeksu karnego). Okazuje się, że nawet przygotowane na wysokim poziomie merytorycznym i techniczno-legislacyjnym projekty ustaw regulujące określone sfery życia (np. kwestie energetyczne) zawierają dołączone na końcu rozdziału „Przepisy karne”, w których m.in. brak jest kryteriów rozróżnienia przestępstw i wykroczeń, występują zakresy sankcji nieznane prawu karnemu czy błędy stylistyczne i językowe. Oznacza to, że projektodawcy traktują część prawnokarną jako mało istotny dodatek do zasadniczej części regulacji. Potwierdza to również lakoniczność argumentacji powoływanej w dołączonym *Uzasadnieniu i Ocenie skutków regulacji (OSR)*.

Zobiektywizowana krytyka tendencji prokryminalizacyjnych, ocenianych – jak stwierdza Autorka w tytule monografii – „w perspektywie obowiązywania Kodeksu karnego z 1997 r.”, powinna znaleźć wyrażnie odniesienie do punktu wyjścia, jakim był stan w czasie przyjęcia i wejścia w życie nowej kodyfikacji. Odrzucała ona aksjologię i represyjny system karania Polski Ludowej, zmierzała do racjonalizacji polityki karania, równocześnie jednak wprowadzała szeroką liberalizację zasad odpowiedzialności karnej w okresie transformacji ustrojowej i wzrostu zagrożenia ze strony przestępczości zorganizowanej. K. Daszkiewicz zwracała wówczas uwagę na niezasadne obniżenie grożących za najpoważniejsze przestępstwa (*Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Rozdział XIX Kodeksu karnego*,

Komentarz, Warszawa, s. 18), a J. Kochanowski pisał o systemowej *Redukcji odpowiedzialności karnej* (*Analiza i ocena założeń Kodeksu karnego z 1997 roku na tle innych polskich kodyfikacji karnych*, Warszawa 2000). Obniżenie górnych zagrożeń ustawowych w stosunku do poprzedniego Kodeksu karnego z 1969 r. spowodowało, iż przed ukończeniem odbywania kar – na skutek zastosowania art. 4 § 2 KK – zakłady karne opuszczali skazani za zabójstwa i zgwałcenia. To rodziło realne obawy społeczne o stan bezpieczeństwa w państwie.

Interesujące są rozważania na temat znaczenia czynników „prodekryminalizacyjnych” dla działań ustawodawczych i wyznaczenia granic prawnokarnej ingerencji (część I rozdział II). Pełne ich wyliczenie jest oczywiście niemożliwe, a wymienione poszczególne przesłanki nie są uniwersalne i mają zróżnicowane znaczenie dla rozstrzygania o konkretnych przypadkach typizacji czynów zabronionych. Nadawanie niektórym z nich dużego znaczenia może wręcz wypaczać naukową dyskusję i sprowadzać ją na fałszywe tory rozważań o charakterze ideologiczno-światopoglądowym, np. traktowania ochrony życia jako jedynie problemu indywidualnych przekonań jednostki lub ochrony własności prywatnej jako wyrazu przemocy warstw uprzywilejowanych wobec reszty społeczeństwa. Tym niemniej zawarte w opracowaniu zestawienie takich czynników (s. 169 – 195) daje podstawy do wyprowadzenia dobrze uargumentowanych wniosków. Ważne jest przy tym, że Autorka nie prowadzi tych rozważań „w próżni”, ale dostrzega, że „państwo jest z jednej strony zobowiązane do wytłumaczenia się ze stosowanych środków karnych, a z drugiej zaś jest zobligowane do wytłumaczenia się, dlaczego rezygnuje ze ścigania za pomocą prawa karnego określonego rodzaju zachowań zagrażających dobrom mającym wartość społeczną” (s. 176). Zgodzić trzeba się też, że dla prawidłowego ukształtowania relacji pomiędzy władzą ustawodawczą a sądowniczą istotną rolę odgrywają wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego. W tym kontekście zasadna jest próba weryfikacji znaczenia argumentów o charakterze prodekryminalizacyjnym na podstawie wybranego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i jego faktycznego oddziaływania na zakresu kryminalizacji. Najwięcej uwagi Autorka poświęciła przy tym ocenie zasadności kryminalizacji obrazy uczuć religijnych (art. 196 KK), co jest o tyle trafne, że w tej debacie nad ochroną wolności sumienia i religii były konfrontowane ze sobą istotne wartości konstytucyjne z wykorzystaniem szerokiej argumentacji prodekryminalizacyjnej. Poza zakresem rozważań w

tej części pracy pozostała kwestia oddziaływania orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego w przeciwną stronę, tj. skutkującego faktycznym rozszerzeniem zakresu kryminalizacji. Jest to interesujący problem. Taki skutek miały: orzeczenie z 28 maja 1997 r. (K 26/96), pozbawiające mocy prawnej przepisy określające tzw. wskazania społeczne do przerwania ciąży, określone w ustawie z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78, ze zm.), a także wyrok z 22 października 2020 r. (K 1/20), w którym zostały uznane za sprzeczne z Konstytucją RP i uchylone z porządku prawnego regulacje dotyczące tzw. wskazań eugenicznych do przerwania ciąży. Jednakże rozszerzenie zakresu czynów zabronionych z art. 152 KK nie nastąpiło w drodze modyfikacji ich znamion, lecz było wynikiem ograniczenia katalogu okoliczności legalizujących przerywanie ciąży w osobnej ustawie, do której odsyłała norma blankietowa („z naruszeniem przepisów ustawy”).

Część I kończą rozważania nad znaczeniem idei „prywatyzacji” prawa karnego prowadzącej do wzbogacenia prawa karnego o elementy cywilistyczne. Autorka zasadnie uznała ją za jedną z tytułowych „tendencji” rozwoju współczesnego prawa karnego, która wywiera wpływ na dyskusje o samych podstawach państwowego prawa karania, istocie kary kryminalnej, modelu procesu karnego. Te dociekania bardzo dobrze ukazują samą atrakcyjność haseł składających się na omawianą koncepcję, która jednak nie jest w stanie podważyć charakteru wymiaru sprawiedliwości za przestępstwa, ale znacząco wzbogaca go o elementy kompensacji i dowartościowuje pozycję pokrzywdzonego (również jako podmiotu biernego przestępstwa).

Część II dotyczy problematyki wykładni oraz jej wpływu na stanowienie i rozumienie instytucji prawa karnego. Rozpoczyna się ona od rozważań porządkujących na temat istoty, roli i koncepcji wykładni oraz znaczenia wykładni językowej i dopuszczalności odejścia od jej rezultatów (rozdział I). Autorka trafnie dostrzegła niebezpieczeństwo, przed którym przestrzegał J. Makarewicz, pisząc, że: „Tam, gdzie trzeba komentarzy, uczonych rozpraw, orzeczeń Sądu Najwyższego, rozporządzeń ministerialnych na to, by przepis ustawy należycie postawić, tam widocznie zachodzi wadliwość w kodyfikacji” (J. Makarewicz, Ustawa karna (Część ogólna). Projekt wstępny, Lwów 1922, s. 2). Chodzi o granicę wykładni, jaką wyznacza bezpieczeństwo prawne adresata normy prawnokarnej, który nie powinien być zaskakiwany interpretacją organów wymiaru sprawiedliwości, odbiegającą od przyjętego w

społeczeństwie językowego znaczenia treści przepisów. Interesujące, chociaż krótkie, są rozważania na temat pozycji wykładni językowej w kontekście regulacji wprowadzonych do polskiego porządku prawnego w drodze implementacji wspólnotowych. Trzeba zgodzić się z Autorką, że wówczas wzrasta rola wykładni systemowej, jednakże nieprzekraczalną granicę wykładni prawspólnotowej wyznacza wzorzec konstytucyjny (s. 310). Podobnie, trafne są spostrzeżenia na temat postulatu jednolitości orzecznictwa, z jednej strony, mającego znaczenie gwarancyjne oraz służącego respektowaniu zasady równości wobec prawa, ale z drugiej strony, mogącego prowadzić do schematyzmu i zrutynizowania pracy sądów.

Kolejny rozdział (II) poświęcony został realizacji w procesie stanowienia i wykładni prawa wymogów wynikających z zasady *nullum crimen sine lege*. Prowadząc rozważania w kontekście funkcji gwarancyjnej prawa karnego Autorka ustosunkowała się obszernie do kilku kluczowych problemów, tj. zakresów zasady *nullum crimine sine lege* wynikających z Konstytucji i z Kodeksu karnego, dopuszczalności „blankietowego” dookreślenia treści przepisów, kwestii wyłączenia odpowiedzialności karnej przez odwołanie się do pozaustawowych okoliczności, wymogów prawidłowej legislacji, postulatu maksymalnej określoności przepisów, analogii i wykładni rozszerzającej. Na uwagę zasługują rozważania dotyczące nazbyt częstego odwoływania przez ustawodawcę do reżimu odpowiedzialności o charakterze karnoadministracyjnej. Jest to z pewnością jedna z istotnych „tendencji” rozwoju polskiego prawa karnego, która budzi poważne obawy o brak wystarczających standardów ochronno-gwarancyjnych. W kontekście zasygnalizowanych sporów doktrynalnych Autorka ponownie przyjęła perspektywę pro-obywatelską, stwierdzając, że na podstawie prawidłowo ogłoszonego tekstu normatywnego jego adresat powinien być w stanie zrekonstruować wiążący pożądaný model postępowania, bez konieczności uciekania się do złożonej analizy poglądów doktryny, orzecznictwa, myślenia w kategoriach funkcjonalnych czy dokonywania studiów prawnoporównawczych (s. 384).

W stosunku do części z proponowanych rozwiązań stanowisko Autorki może wywoływać polemiki, zwłaszcza gdy podejmowane są kwestie dyskusyjne, niejednolicie rozstrzygane w piśmiennictwie (np. co do generalnej akceptacji tzw. kontratypów pozaustawowych lub zwyczajowych), ale świadczy to o twórczym oddziaływaniu treści zawartych w monografii, skłaniających do dyskusji na podstawie rzetelnie powołanej argumentacji. Na podkreślenie zasługuje wykorzystywanie przypisów, nie tylko dla

wskazania bogatych źródeł piśmienniczo-orzeczniczych, ale również dla zasygnalizowania złożoności problemów, dygresji, odesłań. Uważam, że rozdział ten powinien stać się lekturą obowiązkową dla osób odpowiedzialnych w instytucjach publicznych za legislację oraz dla uczestników aplikacji legislacyjnej.

Ostatnim z podejmowanych problemów jest znaczenie sądowego wymiaru kary w zakresie łagodzenia polityki karnej (rozdział III). Rozważania te Autorka prowadzi z zastrzeżeniem, że redukcja karania nie może podważać funkcji karzącej prawa karnego, a aksjologicznym uzasadnieniem dla norm sankcjonujących i sankcjonowanych jest konieczność zapewnienia należytej ochrony dóbr prawnych. Uwagi na temat m.in. podstaw odstąpienia od wymierzenia kary, zasad sądowego wymiaru kary, limitującej funkcji winy – nie budzą zastrzeżeń.

Tłem dla udzielenia szczegółowej odpowiedzi na pytanie „dokąd zmierza prawo karne?” jest zawarta w zakończeniu deklaracja Autorki o poszanowaniu bogatej tradycji karnistycznej („*de facto* fundamentów, na których jest wsparte prawo karne i jego podstawowe instytucje”) oraz postawa otwartości na niezbędne korektury. Wniosekami końcowymi są ustalenia poczynione w poszczególnych rozdziałach w trakcie poszukiwania odpowiedzi na postawione na wstępie pytania, które równocześnie posłużyły do zweryfikowania szczegółowych hipotez. Zostały sformułowane poprawnie w świetle wymagań stawianych rozprawom naukowym, a ponadto mają wymiar praktyczny, stanowiąc w istocie rekomendacje dla organów stanowiących i stosujących prawo karne.

Oceniana monografia została przygotowana na wysokim poziomie merytorycznym oraz z dbałością o zachowanie poprawności metodologicznej. Od strony formalnej również nie budzi zastrzeżeń. Została napisana językiem prawniczym, z dbałością o formułowanie myśli w sposób zrozumiały. Nie jestem natomiast przekonany, że konieczne jest odwoływanie się do sygnalizowania w tytułach rozdziałów i podrozdziałów ostrożności lub niepewności w zakresie oceny omawianych problemów i tendencji za pomocą wyrażen wprost sugerujących niejednolity osąd. Sądzę, że pominięcie w tytułach zwrotów takich, jak „(nie)akceptowalny”, „(dez)aprobata”, „(nie)jednolitość” w niczym nie umniejszyłoby wartości pracy, gdyby aprobata lub negacja dla zaprezentowanych problemów i procesów wynikała z samej treści rozważań zawartych w poszczególnych jednostkach redakcyjnych monografii. Podobnie, nadużywana jest terminologia łacińska, np. w postaci kumulacji takich zwrotów („*de facto*

stricte teoretyczny”, s. 47). Pytanie „czy wszelkie odstępstwa od wymiaru kary w granicach ustawowego zagrożenia na rzecz rozwiązań skutkujących *in genere* złagodzeniem konsekwencji prawno-karnych powinny być *per se* postrzegane jako sprzeczne z ideą sprawiedliwego karania” nie straciłoby nic z precyzji, gdy pominąć oba łacińskie wtrącenia. Z uwagi na wejście w życie nowelizacji Kodeksu karnego z dnia 7 lipca 2022 r. (Dz.U. poz. 2600) nie wszystkie stwierdzenia zawarte w monografii zachowują aktualność, np. co do braku ustawowych okoliczności obciążających i łagodzących. Nie wpływa to oczywiście na ocenę pracy, gdyż nowe regulacje weszły w życie po jej opublikowaniu.

Podsumowując należy stwierdzić, że Autorka publikacji pt. *Tendencje w rozwoju prawa karnego oraz ich ocena. Węzłowe problemy w perspektywie obowiązywania Kodeksu karnego z 1997 r.* (Zielona Góra 2022) wykazała się dużą wiedzą prawniczą, umiejętnością prowadzenia badań z wykorzystaniem metodologii właściwej dla prawa karnego materialnego. Monografia ta spełnia ustawowe kryteria wskazane w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a P.s.w., co pozwala na uznanie jej za osiągnięcie naukowe, które stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne.

3. Ocena pozostałej aktywności naukowej

Dokonując oceny czy Habilitantka wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, w tym zagranicznej (art. 219 ust. 1 pkt 3 P.s.w.), należy zauważyć, że po uzyskaniu stopnia doktora znacząco pomnożyła swój dorobek publikacyjny. Z przedstawionej dokumentacji wynika, że jest Ona autorką łącznie 100 opracowań o charakterze naukowym, w tym 87 opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora. Dorobek ten z pewnością jest ponadprzeciętny pod względem ilościowym na tle osiągnięć osób ubiegających się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w zakresie nauk prawnych.

Składają się na niego 4 monografie: 1) oceniona już wcześniej rozprawa habilitacyjna, 2) *Prewencja ogólna jako dyrektywa sądowego wymiaru kary. Rozważania na tle Kodeksu karnego* (Zielona Góra 2016, ss. 329) – wydana drukiem „zmodyfikowana wersja rozprawy doktorskiej” (s. 12), 3) *Warunki legalności przerywania ciąży. Problemy prawno-karne i społeczne* (Zielona Góra 2020, ss. 187), 4) *Ustawowe wskazania sądowego*

wymiaru kary za przestępstwa i wykroczenia (Zielona Góra 2022, ss. 151) – opracowanie o charakterze komentarzowym, które spełnia również kryteria monografii.

W przedstawionym do oceny dorobku znajduje się ponadto samodzielnie napisanych 18 rozdziałów zawartych w opracowaniach zbiorowych – monografiach, materiałach pokonferencyjnych (co wynika z załączonego zestawienia wystąpień konferencyjnych) i w księgach pamiątkowych oraz współredakcja jednej monografii.

W dorobku Habilitantki znajduje się 78 artykułów zamieszczonych w czasopismach naukowych, napisanych samodzielnie. W tym zestawieniu 65 publikacji zostało wydanych po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych, 8 z nich jest napisanych w języku angielskim (wszystkie po uzyskaniu stopnia doktora), a 3 w języku niemieckim (wszystkie przed uzyskaniem stopnia doktora).

Monografie wieloautorskie, których częścią są rozdziały autorstwa Habilitantki, w większości zostały opublikowane w znajdujących się w *Wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe MNiSW* renomowanych oficynach prawniczych, takich jak Wolters Kluwer Polska, C.H. Beck, Difin, Adam Marszałek, Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości oraz w wydawnictwach akademickich (Uniwersytetu Zielonogórskiego, Akademii Jana Długosza). Podobnie, artykuły zostały zamieszczone w uznanych czasopismach polskich (Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, Przegląd Sądowy, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny, Przegląd Sejmowy, Czasopismo Prawnohistoryczne, Prokuratura i Prawo, Wojskowy Przegląd Prawniczy, Ius Novum, Państwo Prawne, Roczniki Nauk Prawnych KUL, Studnia Prawnicze KUL, Studia Prawnicze, Studia Prawnoustrojowe, Review of Comparative Law, Acta Iuris Stetinensis, Acta Universitatis Wratislaviensis, Ius et Administratio, Arbitraż i Mediacja, Dyskurs Prawniczy i Administracyjny, Opolskie Studia Administracyjno-Prawne, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, Zeszyty Naukowe WSAiB w Gdyni, Przegląd Więziennictwa Polskiego, Paragraf na Drodze, Przegląd Policyjny, Policja) oraz w jednym czasopiśmie zagranicznym (Naučnye Vyzovi: Social'no-Gumanitarnye Vyzovy).

Habilitantka wyróżniła w Autoreferacie sześć obszarów tematycznych prowadzonej działalności naukowej. Nie jest to podział oparty na jednolitym kryterium przedmiotu badań, bowiem dorobek w zakresie „bieżących zmian w prawie karnym” (Autoreferat, s. 24)

obejmuje publikacje na temat wielu różnych zagadnień z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego.

Najobszerniejsza grupa publikacji dotyczy sędziowskiego wymiaru kary. Część z nich jest wyraźną kontynuacją zainteresowań stanowiących przedmiot rozprawy doktorskiej (*Prewencja ogólna jako dyrektywa sądowego wymiaru kary. Rozważania na tle Kodeksu karnego*, Zielona Góra 2016). Wyjaśnieniu istoty dyrektywy ogólnoprewencyjnej Habilitantka poświęciła artykuły *Dyrektywa pozytywnej prewencji ogólnej – wybrane problemy. Uwagi na tle Kodeksu karnego*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego, 2026, t. XXXIX i *Wybrane problemy z zakresu ogólnoprewencyjnego oddziaływania kary*, Dyskurs Prawniczy i Administracyjny 2018, nr 1. Analiza ostatnich zmian w zakresie art. 53 § 1 KK, wprowadzonych ustawą z 7 lipca 2022 r. – *Represyjne kształtowanie polityki karnej – rzeczywistość czy iluzja? Rozważania na tle ogólnych dyrektyw sądowego wymiaru kary*, w: *Reforma prawa karnego. Wybrane zagadnienia na tle ustawy zmieniającej Kodeks karny z dnia 7 lipca 2022 r.*, red. M. Małolepszy, A. Kania-Chramęga, Zielona Góra 2023) – jest pogłębiona i zakończona krytycznymi uwagami.

Kompleksowe spojrzenie na wszystkie ustawowe wskazania sądowego wymiaru kary (zasady, dyrektywy, okoliczności uwzględniane przy wymiarze kary) zaowocowało opracowaniami, w których Autorka zaproponowała ich usystematyzowanie (*Kodeksowe uwarunkowania sądowego wymiaru kary – próba klasyfikacji, cz. I – II*, Wojskowy Przegląd Prawniczy 2016; *General directives of judicial sentencing. Remarks in the context of the Polish Penal Code*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2018, t. XLVII), a także publikacją o charakterze komentarzowym (*Ustawowe wskazania sądowego wymiaru kary za przestępstwa i wykroczenia*, Zielona Góra 2022). W dwóch artykułach Autorka realizowała cel dookreślenia roli ustawowych wskazań sądowego wymiaru kary w procesie wymiaru *in concreto* kary sprawiedliwej (*Sprawiedliwość kary z perspektywy ustawowych wskazań jej wymiaru. Rozważania na tle kodeksu karnego*, Acta Universitatis Wratislaviensis 2016, t. CCCXX; *Rola ustawowych wskazań sądowego wymiaru kary w kontekście praw jednostki karanej*, Opolskie Studia Administracyjno-Prawne 2019, t. XVII). W dalszych publikacjach została zaprezentowana analiza poglądy opinii publicznej na temat nagannych zjawisk i recepcji ich społecznej szkodliwości oraz odbioru przez społeczeństwo informacji o sprawach karnych (*Rzeczywisty oraz medialny obraz punitowności opinii społecznej*, Zeszyty Naukowe WSAiB

w Gdyni 2015, nr 21; *Spółeczeństwo polskie jako odbiorca informacji o wyrokach w sprawach karnych. Wybrane problemy*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2013, t. XXIX). Ta perspektywa była również wykorzystana przy rozważaniach na temat stalkingu (*Znaczenie poglądów opinii społecznej w świetle badań empirycznych poprzedzających kryminalizację stalkingu (wybrane problemy)*, w: *Zarządzanie społeczno-ekonomiczne wobec wyzwań XXI wieku*, red. J. Nowakowska-Grunt, I. Miciuła, M. Mastalerz, Katowice 2017) i dopuszczalności przerywania ciąży (*Warunki legalności przerywania ciąży. Problemy prawnokarne i społeczne*, Zielona Góra 2020). Ponadto, w tym nurcie są podejmowane interesujące rozważania z uwzględnieniem standardów konstytucyjnych (*Wybrane problemy konstytucyjnej zasady niezawisłości sędziowskiej*, *Studia Prawa Publicznego* 2015, nr 3; *Humanitaryzm prawa karnego*, *Naučnye Vyzovi: Social'no-Gumanitarnye Vyzovy* 2012, nr 11; *The role of the directive on the degree of guilt in the judicial determination of punishment (comments in the context of the Polish Penal Code)*, *Studia Prawnoustrojowe* 2022, nr 4). Podkreślić trzeba, że podejmowane tematy były poprzedzone wszechstronną analizą mieszczących się w nich zagadnień, z szerokim wykorzystaniem piśmiennictwa i orzecznictwa.

Problematyka sądowego wymiaru kary stała się również swoistym „łącznikiem” dla poszerzenia zainteresowań Habilitantki o nowe pola badawcze: prawo nieletnich (*„Małoletniość” a problematyka ustawowych wskazań sądowego wymiaru kary – wybrane zagadnienia*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2021, nr 1; *Demoralizacja jako pojęcie kontrowersyjne. Uwagi na tle ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich*, *Studia Prawnicze KUL* 2016, nr 3; *Determinanty stosowania ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*, *Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka* 2018, nr 3) i prawo wykroczeń (*Ogólne dyrektyw wymiaru kary za wykroczenia*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2016, t. XLI; *Ustawowe wskazania sądowego wymiaru kary za przestępstwa i wykroczenia*, Zielona Góra 2022).

Posiadania przez Habilitantkę dużej wiedzy prawniczej oraz praktycznego doświadczenia dowodzą publikacje, w których podejmowała ona kwestie odpowiedzialności za przewinienia dyscyplinarne. Są to zarówno rozważania na temat istoty i specyfiki odpowiedzialności dyscyplinarnej (*Differentia specifica odpowiedzialności dyscyplinarnej – wybrane zagadnienia*, w: *Polski system ochrony praw człowieka w dobie kryzysu demokracji*

liberalnej, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Warszawa 2020;), jak również jest aplikacji wobec określonych grup adresatów: funkcjonariuszy Policji (*Przesłanki odpowiedzialności dyscyplinarnej policjantów oraz związane z nimi konsekwencje prawne – uwagi na tle orzecznictwa sądów administracyjnych*, Policja 2016; *Bezpieczeństwo prawne (gwarancyjne) policjantów ponoszących odpowiedzialność dyscyplinarną – wybrane zagadnienia*, Prokuratura i Prawo 2023, nr 5), studentów (*Rektorskie uznanie czynu studenta jako przewinienia dyscyplinarnego mniejszej wagi*, Ius Novum 2022, nr 1; *Odpowiedzialność odszkodowawcza członków uczelnianych komisji dyscyplinarnych za naruszenie przepisów o postępowaniu dyscyplinarnym – wybrane zagadnienia*, Państwo i Prawo 2022, nr 6; *Legislacyjna (nie)doskonałość katalogu kar dyscyplinarnych oraz wskazań ich wymiaru (rozważania na tle odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów)*, Ius Novum 2022, nr 4) i lekarzy (*Przesłanki i konsekwencje odpowiedzialności zawodowej lekarzy – wybrane problemy w świetle przepisów ustawy o izbach lekarskich*, Roczniki Nauk Prawnych KUL 2019, nr 2). Dostrzec przy tym trzeba, że pracę naukową w powyższym zakresie Habilitantka z powodzeniem łączyła z pełnieniem funkcji w organach dyscyplinarnych macierzystej Uczelni.

Do osobnej grupy należy zaliczyć publikacje dotyczące ochrony dziecka poczętego (dopuszczalności przerywania ciąży), które stanowią kontynuację zainteresowań badawczych jeszcze sprzed uzyskania przez Habilitantkę stopnia doktora. W kilku opracowaniach zostały gruntownie omówione obowiązujące warunki dopuszczalności przerywania ciąży (*Conditions for lawfulness of abortion*, Ius Novum 2018, nr 3; *(Nie)stabilność unormowań prawnoaborcyjnych w świetle polskiego ustawodawstwa*, w: *Między stabilnością a zmiennością prawa karnego. Dylematy ustawodawcy*, red. W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka, Olsztyn 2017; *Między stabilnością a niezmiennością odpowiedzialności karnej kobiety ciężarnej za niezgodne z prawem przerywanie ciąży*, w: *Przestępczość kobiet. Wybrane aspekty*, red. J. Brzezińska, Warszawa 2017; *Prawnokarne aspekty przerywania ciąży w obliczu (nie)nowych wyzwań interpretacyjnych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego 2019, t. 25). Na wysoką ocenę zasługuje krótka monografia pt. *Warunki legalności przerywania ciąży* (Zielona Góra 2020, ss. 187), podejmująca tytułowy problem w sposób *stricte* naukowy, bez emocji i uprzedzeń. Poza warstwą prawnokarną zawiera analizy socjologiczne, które obalają mit, iż społeczeństwo polskie domaga się szerokiej liberalizacji

aborcji. W kontekście zgłoszonych ostatnio w Sejmie projektów ustaw, które zmierzają do „odwrócenia skutków” wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 22 października 2020 r. (K 1/20) i wprowadzenia tzw. prawa do aborcji ważnym głosem w dyskusji jest artykuł omawiający konsekwencje tego orzeczenia (*Niekonstytucyjność embriopatologicznej przesłanki przerywania ciąży oraz jej prawnokarne konsekwencje*, Przegląd Sejmowy 2023, nr 4).

Na dostrzeżenie zasługuje grupa artykułów poświęcona problemom legislacyjnym stanowienia prawa karnego, w których Autorka bada kwestie związane z aplikacją postulatu określoności czynów zabronionych (*Postulat nullum crimen sine lege certa i jego (nie)kategoryczność*, Przegląd Sejmowy 2022, nr 2) oraz konsensualnych modyfikacji rozwiązań kodeksowych (*Kilka uwag o prawnokarnej polityce legislacyjnej*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2015, t. XXXV; *Konsensualizm prawnokarny jako alternatywna propozycja reakcji na fakt popełnionego przestępstwa. Wybrane problemy*, *Ius et Administratio* 2016, nr 3; *Ius publicum a ius privatum – między kontradykcją a koherencją?*, *Czasopismo Prawnohistoryczne* 2012, nr 1).

Poza publikacjami zaliczonymi do powyższych kierunków badawczych Habilitantka ma w swoim dorobku liczne opracowania dedykowane szczegółowym zagadnieniom części ogólnej Kodeksu karnego. Najważniejsze z nich to: *Rozważania na tle art. 116 k.k.*, *Palestra* 2018, nr 7-8; *Prawnokarna regulacja zawiadomienia sądu rodzinnego w trybie art. 43c k.k. – uwagi de lege lata oraz de lege ferenda*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2015, nr 3; *Wybrane problemy stosowania środków karnych – uwagi na tle poglądów doktryny i orzecznictwa*, *Państwo Prawne* 2016, nr 1; *Bezpieczeństwo obrotu gospodarczego w kontekście prawnokarnej regulacji zakazu prowadzenia określonej działalności gospodarczej (art. 41 § 2 k.k.)*, *Prokuratura i Prawo* 2022, nr 9; *Prawnokarny zakaz wstępu na imprezę masową*, *Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały* 2018, nr 1; *Cel(e) wykonywania kary pozbawienia wolności a instytucja warunkowego przedterminowego zwolnienia (uwagi na marginesie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2017 r., I KZP 2/17*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2017, t. XLVI; *Nowelizacja art. 37a KK w świetle postanowień ustawy nazywanej „Tarczą antykryzysową 4.0”*, w: *Prawo karne i postępowanie karne w dobie pandemii COVID-19. Doświadczenia polskie i wybranych państw europejskich*, red. M. Małolepszy, S. Kowalski, Warszawa 2022.

Podobnie liczna jest, nieco „ukryta” wśród nakreślonych przez Habilitantkę szerszych obszarów badawczych, grupa krótkich opracowań na temat znamion poszczególnych typów zabronionych i prawnokarnej ochrony określonych dóbr prawnych: *Dylematy interpretacyjne wokół ustawowego znamienia „włamanie” – kilka uwag na tle regulacji art. 279 Kodeksu karnego*, w: *Implikacje ustrojowo-społeczne badań wybranych obszarów prawa*, red. J. Czajka, Katowice 2018; *Kradzież szczególnie zuchwała w świetle postanowień ustawy z dnia 19.06.2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielonych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 – kontrowersje interpretacyjne*, w: *Zmiany w prawie karnym materialnym i procesowym w latach 2018-2021. t. IV*, red. H. Paluszkiwicz, Zielona Góra 2021; *Karnoprawna ochrona mieszkania jednostki. Rozważania na tle teorii i praktyki sądowej*, w: *Dobra osobiste w prawie cywilnym, prasowym i karnym*, red. M. Łaszewska-Hellriegel, M. Skibińska, Zielona Góra 2018; *Kontrowersje wokół pojęcia „prostytucji”*, w: *Człowiek, społeczeństwo i państwo z perspektywy nauk kryminologicznych. Księga jubileuszowa z okazji 70-lecia urodzin prof. zw. dr. Hab. dr. h.c. Emila W. Pływaczewskiego*, red. M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, W. Filipkowski, Warszawa 2023; *Rozwój nowych technologii a kryminalizacja oszustwa komputerowego*, *Wojskowy Przegląd Prawniczy* 2017, nr 1; *Prawnokarna regulacja nierespektowania sądowego zakazu prowadzenia pojazdów – uwagi na tle teorii oraz praktyki stosowania prawa*, *Paragraf na Drodze* 2017, nr 1 i 2; *Ustawowe znamiona przestępstwa spowodowania katastrofy (art. 173 k.k.) oraz bezpośredniego niebezpieczeństwa katastrofy (art. 174 k.k.) w świetle poglądów orzecznictwa sądowego*, *Paragraf na Drodze* 2018, nr 3.

Poza tematyką należącą do prawa karnego materialnego Habilitantka podejmowała również zagadnienia procesowe (*Postulat szybkości postępowania karnego a ograniczenie jego formalizmu*, *Prokuratura i Prawo* 2017, nr 6; *Kilka refleksji na temat pisemnych uzasadnień wyroków w sprawach karnych*, *Przegląd Sądowy* 2022, nr 11-12; *Społeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie jako przykład lex imperfecta*, *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 2017, t. XV) lub leżące na pograniczu obu dziedzin (*Prywatnoskargowy tryb ścigania w aspekcie przestępstw jako materialnoprawny wyraz realizacji praw pokrzywdzonego*, w: *Wyzwania dla polskiego systemu ochrony praw człowieka u progu trzeciej dekady XXI wieku*, red. J. Jaskiernia, K. Spryszak, Toruń 2021)

Spektrum podejmowanych tematów badawczych dowodzi, że przy ich doborze Habilitantka kierowała się określoną metodologią. Zajmowała się zagadnieniami bliskimi wcześniej opracowanej tematyce lub będącymi jej kontynuacją, poszerzając stopniowo obszary badawcze. Miało to znaczenie również dla wniosków wyprowadzonych w rozprawie habilitacyjnej. Wiedza zdobyta w trakcie przygotowywania artykułów lub publikacji zawartych w dziełach wieloautorskich posłużyła bowiem do nakreślenia ogólnych tendencji rozwojowych polskiego prawa karnego. Podejmowane przez Habilitantkę zagadnienia są prezentowane w sposób pogłębiony, z wykorzystaniem obszernej literatury przedmiotu i orzecznictwa sądów polskich. Rozważania są prowadzone w perspektywie zasad gwarancyjnych i aksjologii prawa karnego. Przedstawione do recenzji publikacje spełniają wysokie kryteria poprawności merytorycznej, metodologicznej i formalnej. Zostały przygotowane z wykorzystaniem adekwatnych metod badawczych. Zawarte w nich wywody cechują się precyzją terminologiczną, konsekwencją rozumowania oraz świadczą o umiejętności formułowania naukowych wniosków i postulatów *de lege ferenda*.

Habilitantka wykazuje się istotną aktywnością naukową w postaci czynnego udziału w konferencjach, realizowaną w więcej niż jednej uczelni lub instytucji naukowej, w tym w ośrodkach zagranicznych. Odnotować należy udział w 29 takich konferencjach (w tym w 18 o charakterze międzynarodowym). Były to konferencje organizowane we Wrocławiu, Olsztynie, Opolu, Katowicach, Toruniu, Rzeszowie, Warszawie, Poznaniu oraz w Wilnie, Lwowie i Kyrenii. Habilitantka była też członkiem 12 komitetów organizacyjnych konferencji i seminariów naukowych, w tym 2 razy pełniąc funkcję przewodniczącej komitetu organizacyjnego.

Znaczącym osiągnięciem Habilitantki jest Jej udział w zespołach realizujących projekty badawcze, przede wszystkim granty ze środków NCN – PRELUDIUM 2 (kierownik projektu) oraz OPUS 10 (wykonawca). Brała również udział w kilku zadaniach badawczych finansowanych ze środków MNiSW.

Z przedstawionej dokumentacji wynika, że Habilitantka trzykrotnie przebywała na stażach naukowych (Wyższa Szkoła Prawa we Wrocławiu, 2018-19; Instytut Nauk Prawnych Uniwersytetu Opolskiego, 2023; Uniwersytet Viadrina, 2023). Dwukrotnie uczestniczyła w programie ERASMUS+ (2010-2011 – Berlin, 2023 - Görlitz).

Oceniając całość przedstawionych do oceny osiągnięć, nie mam wątpliwości, że dr Agnieszka Kania-Chramęga wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, w tym zagranicznej, i tym samym spełnia kryteria wskazane w art. 219 ust. 1 pkt 3 P.s.w.

4. Pozostałe osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzujące naukę

Z przedstawionej informacji wynika, że Habilitantka ma w swoim dorobku liczne aktywności i osiągnięcia w zakresie działalności o charakterze dydaktycznym, organizacyjnym i popularyzatorskim, wykonywanej w różnych ośrodkach naukowo-dydaktycznych. Aktualnie (od 2014 r.) jest zatrudniona w Katedrze Prawa Karnego i Postępowania Karnego w Uniwersytecie Zielonogórskim na stanowisku adiunkta. W czasie studiów doktoranckich prowadziła ćwiczenia na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. W kolejnych latach współpracowała z Uczelnią Techniczno-Handlową im. H. Chodkowskiej we Wrocławiu, następnie z Wyższą Szkołą Prawa we Wrocławiu i Wyższą Szkołą Bankową we Wrocławiu. W ośrodkach tych prowadziła zajęcia na kierunkach: prawo, administracja i resocjalizacja, a także na studiach podyplomowych. Głównie były to przedmioty z zakresu nauk penalnych: prawo karne, podstawy prawa karnego i prawa wykroczeń, prawo karne skarbowe, przepisy karne w prawie administracyjnym, prawne podstawy resocjalizacji, prawne aspekty pomocy postpenitencjarnej.

Znaczącym osiągnięciem dydaktycznym są dwie publikacje: *Instytucje części ogólnej prawa karnego materialnego w świetle poglądów orzecznictwa* (Zielona Góra 2018) i *Prawo karne materialne. Część szczególna. Ustawowe znamiona przestępstw w świetle poglądów orzecznictwa* (Zielona Góra 2020). Na uwagę zasługują również przygotowane we współautorstwie zbiory kazusów i zadań *Prawo karne materialne, Część ogólna, Kazusy i zadania problemowe. Orzecznictwo* (2 wydania) i *Prawo karne materialne, Część szczególna, Kazusy i zadania problemowe. Orzecznictwo* (2 wydania).

Z przedstawionej dokumentacji wynika, że Habilitantka aktywnie angażuje się w prace organizacyjne na rzecz macierzystego Wydziału i Uczelni. Na Wydziale pełniła funkcję przewodniczącej komisji ds. nadania tytułu zawodowego magistra, opiekuna Studenckiego Koła Nauk Penalnych *Fines Poenarum*, opiekuna roku na kierunku administracja,

koordynatora programu MOST oraz uczestniczyła w organizacji konkursów wiedzy z zakresu prawa karnego materialnego i procesowego. W ramach działalności organizacyjnej na rzecz Uniwersytetu pełniła m.in. funkcje członka i przewodniczącego Uczelnianej Komisji Dyscyplinarnej ds. Studentów, członka Rady Dyscypliny Naukowej – Nauk Prawne, Rzecznika Odpowiedzialności Dyscyplinarnej ds. Studentów i Doktorantów, eksperta w Centrum Przedsiębiorczości i Transferu Technologii, a także była członkiem Wydziałowej Komisji Wyborczej i Zespołu ds. akredytacji.

Jej działalność była doceniana i nagradzana indywidualnymi Nagrodami I stopnia przyznawanymi przez Rektora Uniwersytetu Zielonogórskiego, zarówno za osiągnięcia dydaktyczne, jak i naukowe.

Poza pracą naukową i dydaktyczną podnosiła swoje kwalifikacje biorąc udział w szkoleniach z zakresu: odpowiedzialności dyscyplinarnej studentów i doktorantów, kontaktów ze studentami z zaburzeniami ze spektrum autyzmu oraz obsługi studentów z niepełnosprawnością.

Habilitantka jest członkiem czterech towarzystw naukowych: Polskiego Stowarzyszenia Ekonomicznej Analizy Prawa, Österreichische Gesellschaft für Strafrecht und Kriminologie, Lubuskiego Towarzystwa Naukowego i Polskiego Towarzystwa Kryminologicznego im. Prof. Stanisława Batawii. Należy do kolegium redakcyjnego czasopisma *Studenckie Forum Prawnicze i Administracyjne*. Sporządzała recenzje dla czasopism naukowych: *Homines Hominibus*, *Wrocławskie Studia Prawnicze*, *Ius et Administratio*, *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne*, *Forum Polityki Kryminalnej*.

W ramach działań mających na celu popularyzację nauki uczestniczyła w organizacji takich wydarzeń, jak Zielonogórski Festiwal Nauki, Zielonogórski Tydzień z Prawem oraz była opiekunką projektów studenckich.

5. Wnioski końcowe

Po zapoznaniu się z rozprawą pt. *Tendencje w rozwoju prawa karnego oraz ich ocena. Węzłowe problemy w perspektywie obowiązywania Kodeksu karnego z 1997 r.* (Zielona Góra 2022, ss. 558), pozostałym dorobkiem naukowym oraz informacjami o aktywności naukowej stwierdzam, że Pani dr Agnieszka Kania-Chramęga spełnia wszystkie

ustawowe warunki wymienione w art. 219 ust. 1 pkt 1 – 3 P.s.w. do nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne.

Kierownik
Katedry Prawa Karnego
dr hab. Krzysztof Wiak, prof. KUL